

TAHTA NOTLARI

Şematikleşmiş Konu Anlatımı

HAKİMLİK / HMGS

ANAYASA HUKUKU

Metin KAYA

2026

1. Baskı

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı'nın bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN: 978-625-90435-7-9

HÂKİMLİK / HMGS TAHTA NOTLARI

ANAYASA HUKUKU

Metin KAYA

Yayın Yönetmeni

Metin KAYA

Dizgi - Tasarım

İmtiyaz Yayınları Dizgi Grafik Ekibi

Öneri ve Düşünceleriniz İçin

E-posta: info@imtiyazkitap.com

Web: www.imtiyazkitap.com

www.imtiyazonlineegitim.com

Baskı: 1. Baskı

ARCS Matbaacılık: İskitler / Ankara

Matbaa Sertifika Nu: 49427

© Bu kitabın her türlü yayın hakkı İmtiyaz Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da foto-kopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ANAYASA HUKUKU	1
1982 ANAYASASI'NA GİRİŞ	12
TEMEL HAK VE ÖDEVLER	16
SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR	26
YASAMA	39
YÜRÜTME	68
YARGI	80
1982 ANAYASASI'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	102
KAYNAKÇA	105

www.imtiyazkitap.com

TEMEL KAVRAMLAR - ANAYASAL TARİHÇE

ANAYASA TÜRLERİ	
ŞEKLİ ANAYASA	Normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal eden, kanunlardan farklı ve daha zor bir usulle konulup değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünüdür.
KAZUİSTİK ANAYASA	Uzun ve ayrıntılı düzenlemeler içeren anayasalardır. 1924, 1961, 1982 Türkiye'nin kazuistik anayasalarıdır.
ÇERÇEVE ANAYASA	Sadece devletin temel organları ve işleyişinin yer aldığı, ayrıntıya girmeyen anayasalardır. 1921 Anayasası Türkiye'nin tek çerçeve anayasasıdır.
SERT ANAYASA	Normal kanunlardan daha farklı organlarca ve daha zor bir usulle değiştirilebilen anayasalardır. Bir Anayasayı katı yapan özellikler: ■ Değiştirilemeyecek maddeler içermesi, ■ Değiştirilme sürecindeki teklif ve kabul sayılarında özel nitelikli çoğunlukların aranması, ■ Değiştirilmelerinin özel yöntemlere bağlanması (İki kez görüşme gibi), ■ Anayasa değişikliğinin Halkoylaması ile tamamlanması, ■ Anayasa değişikliklerinin özel oluşturulacak organlarca gerçekleştirilmesi, ■ Belli bir süre veya dönem boyunca değiştirilmesinin yasaklanması, ■ Anayasa yargısının varlığı 1924, 1961, 1982 Anayasaları katı anayasalardır.
YUMUŞAK ANAYASA	Normal kanunlarla aynı usullerle değiştirilebilen anayasalardır. 1921 anayasası Türkiye'nin tek yumuşak anayasasıdır.

ANAYASA YAPMA BİÇİMLERİ

ASLİ KURUCU İKTİDAR YOLUYLA	■ Yeni bir anayasa yapar. ■ Devrim, savaş, darbe vb durumlarda yapılır. ■ Fiilen en güçlü olanlar tarafından yapılır. ■ Kendinden önce konulan hukuki normları ortadan kaldırır, hukuk dışıdır. ■ Sınırsızdır. ■ Anayasa yapma usulü önceden belirlenemez.	■ Asli Kurucu İktidar: Yeni bir anayasa yapma yetkisine sahip iktidardır. Devrim, savaş, darbe dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. ■ Kurucu İktidar: Anayasa yapma ve değiştirme yetkisine sahip iktidardır. ■ Kurulmuş İktidar: Kurucu iktidar tarafından yapılan anayasayla kurulan devlet organlarıdır.
TÜREV (TALİ) KURUCU İKTİDAR YOLUYLA	■ Mevcut anayasada değişiklik yapar. ■ Normal dönemlerde yapılır. ■ Anayasanın yetki verdiği organlar eliyle yapılır. ■ Kendinden önce konulan hukuki norma dayanılarak yapılır. ■ Anayasa türev kurucu iktidara maddi, zamansal ve biçimsel sınırlar çizebilir. Değiştirilemez madde yasağı türev kurucu iktidarların maddi sınırını, değiştirilme sürecindeki iki defa görüşme zorunluluğu, teklif sayısı ve nitelikli kabul çoğunluğu ise bu iktidarların biçimsel sınırını ifade etmektedir.	Tali Kurucu İktidar: Bir anayasayı o anayasada belirlenen usullerle değiştirme yetkisine sahip iktidardır.

YAPISINA GÖRE DEVLETLER

TEK YAPILI

ÜNİTER DEVLET

Yasama yürütme ve yargı organlarının tek merkezde toplandığı devletlerdir. Fransa, Danimarka, İngiltere, Türkiye, Yunanistan, Japonya

BÖLGELİ DEVLET

Üniter devlet ile federal devlet arasında bir ara formüldür. Bölünmez bütünlük içerisinde bölgelere siyasal özerklik tanır. İtalya ve İspanya

ÇOK YAPILI

FEDERASYON

- Federal devlet ile federe devlet arasında yetkiler bölüşülmüştür.
- Federalizmde federal devlet ile federe devletler arasındaki yetki bölüşümü yazılı ve katı anayasa ile sağlanır.
- Federalizmde, federe devletler ile federal devlet ve federe devletlerin kendileri arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözmekle görevli federal yüksek mahkeme bulunmaktadır.
- Federal sistemlerde federe devletler eşit olarak federal devlet yönetimine katılır. Çift meclisli yapı zorunludur.

KONFEDERASYON

- Konfederasyon anlaşmayla kurulur ve üye devletlerin ayrılma hakkı vardır.
- Konfederasyona katılan devletler hem iç hem de dış politikada bağımsızdırlar.
- Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur.
- Konfederasyonun tek organı diyet meclisidir. Bu mecliste konfedere devletlerin delegeleri bulunur. Diyet meclislerinin aldığı kararların her konfedere devlet tarafından ayrı ayrı onaylanması gerekir.
- Konfederasyonda kişiler yalnızca üye devletlere vatandaşlık bağı ile bağlıdır.

EGEMENLİĞİN KAYNAĞINA GÖRE DEVLETLER

MONARŞİ

Mutlak Monarşi: Egemenliğin tek kişiye dayandığı devlet biçimidir.

Meşruti Monarşi: Yetkilerin padişah ve meclis arasında bölüşüldüğü devlet biçimidir.

OLİGARŞİ

Egemenliğin bir sınıf veya zümreye ait olduğu devlet biçimleridir.

TEOKRASİ

Egemenliğin kaynağının dine dayalı olduğu devlet biçimidir.

CUMHURİYET

Halkın yönetime katıldığı devlet biçimidir.

HUKUKİ YAPILANMAYA GÖRE DEVLETLER

MÜLK DEVLETİ

Devletin yöneticinin mülkü olarak görüldüğü devlettir.

POLİS DEVLETİ

Yöneticilerle yönetenler arasında hiçbir hukuki bağın olmadığı devlettir.

HUKUK DEVLETİ

Faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olan ve vatandaşlarına hukuki güvence sağlayan devlettir.

HÜKÜMET SİSTEMLERİ

PARLAMENTER SİSTEM

- Kuvvetler arasında yumuşak etkileşim vardır.
- Yürütme organı iki kanatlıdır/başlıdır. (düalist yapıdadır) Devlet başkanı yürütme organının sorumsuz kanadını, bakanlar kurulu (hükümet) ise sorumlu kanadını oluşturur.
- Başbakan yasama organının üyeleri arasından belirlenir. Dolayısıyla bakanlar kurulu (hükümet) üyeleri aynı zamanda parlamenter olabilir.
- Hükümet yasama organı içerisinde çıkar.
- Başbakan ve bakanlar hem bireysel hem de bakanlar kurulu olarak (müşterek) siyasal açıdan yasama organına karşı sorumludurlar.
- Bu sistemde yasama organı yürütme organını (hükümeti) güvensizlik oyu ile düşürebilir.
- Yürütme organı belli koşullarda yasama organını feshedebilir.
- Yasama ve yürütme organları için tek seçim yapılır.
- İngiltere, Yunanistan, İtalya, İspanya, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç

BAŞKANLIK SİSTEMİ

- Bu sistem kuvvetlerin sert ayrımına dayanır.
- Yürütme organı tek kişiliktir. (monist yapıdadır)
- Kolektif sorumluluk yoktur. Bakanlar yalnızca başkana karşı sorumludur.
- Devlet başkanı yasama organına karşı siyasal açıdan sorumlu değildir.
- Başkanın yasama organını feshetme, yasama organının da güvensizlik oyu ile başkanı düşürme yetkisi yoktur.
- Devlet başkanı halk tarafından seçilir.
- Yasama ve yürütme organları için iki ayrı seçim yapılır.
- Aynı kişi hem yasamada hem de yürütmede görev alamaz.
- Devlet başkanı yasama organı çalışmalarına katılamaz.
- Amerika, Arjantin, Brezilya, Venezüella

YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ

- Yürütme iki başlıdır, (düalist yapıdadır) devlet başkanı ve hükümetten oluşur.
- Devlet başkanı halk tarafından seçilir ve yasama karşı siyasal sorumluluğu yoktur.
- Bakanlar Kurulu parlamento karşı sorumludur. Parlamento Bakanlar kurulunu güvensizlik oyu ile düşürebilir. Fransa

MECLİS HÜKÜMETİ SİSTEMİ (KONVANSİYONEL SİSTEM)

- Meclisin kendi içinden oluşturduğu bir kurul aracılığı ile yürütme fonksiyonunu yerine getirdiği hükümet sistemidir.
- Meclis hükümeti sisteminde devlet başkanlığı makamı yoktur.
- Meclis hükümeti sisteminde başbakanlık makamı yoktur.
- Meclis hükümeti sisteminde kolektif sorumluluk yoktur. Her bir bakanın bireysel sorumluluğu bulunmaktadır.
- İcra vekilleri meclis içinden tek tek seçilirler ve gerektiğinde görevden alınırlar.
- Meclisin icra heyetini görevden alma yetkisi varken icra heyetinin, meclisi feshetme yetkisi yoktur.
- Türkiye 1920-1923 Fransa: 1792 - 1795

DEMOKRASİ

DEMOKRASİ TİPLERİ

DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Halkın egemenliği doğrudan ve bizzat kullandığı demokrasi tipidir. Doğrudan demokraside temsilciler bulunmaz, halk karar alma sürecine doğrudan katılır. Eski yunan, İsveç Glarus Kantonu

YARI DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilcileri arasında paylaşıldığı demokrasi tipidir.

ÇOĞUNLUKÇU DEMOKRASİ

Devletin halkın çoğunluğunun iradesine göre yönetilmesini öngören ve çoğunluğun kararının her şeyin üstünde olduğu demokrasidir. Bu anlayışta çoğunluğun yönetme hakkı mutlaklıdır. Bu hak azınlık haklarıyla kanunların yargısal denetimi, kuvvetler ayrılığı ile sınırlandırılmamalıdır. 1924 anayasası çoğunlukçu demokrasi anlayışını benimsemiştir.

TEMSİLİ DEMOKRASİ

Halkın yönetime kendi seçtiği temsilciler aracılığıyla katıldığı demokrasi tipidir. Milli egemenlik ilkesine dayanır.

ÇOĞULCU DEMOKRASİ

Çoğunluğun yönetim hakkının azınlığın temel haklarıyla sınırlı olduğu anlayışını benimser. Bu anlayışa göre özerk kurumlar, yargısal denetim, demokratik kurumların varlığı ile çoğunluğun hakkı sınırlandırılmış olur. 1961 anayasası çoğulcu demokrasi anlayışını benimsemiştir.

ÖZELLİKLERİ

- Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir.
- Seçimler düzenli aralıklarla yenilenmelidir.
- Seçimler serbest olmalıdır.
- Birçok siyasi parti olmalıdır.
- Muhalefetin iktidar olma şansı olmalıdır.
- Temel haklar güvence altına alınmış olmalıdır.
- Haber alma kaynaklarında çeşitlilik ve medya özgürlüğü olmalıdır.

MİLİTAN DEMOKRASİ

Militan demokrasi anlayışına göre demokrasi de kendini savunabilmelidir. Bu bağlamda, demokrasi siyasi ifade hürriyetine ve örgütlenme hakkına sınırlama getirerek kendini koruyabilir. 1982 anayasası militan-mücadeleci demokrasi anlayışını benimsemiştir.

YARI DOĞRUDAN DEMOKRASİNİN ARAÇLARI

REFERANDUM

Parlamento tarafından kabul edilen veya edilecek olan kanunun halk oylamasına sunulmasıdır. 1982 Anayasasında referandum düzenlenmiştir.

HALK VETOSU

Parlamento tarafından kabul edilen bir kanunun halkın inisiyatifiyle düzenlenen referandum sonucu reddedilerek yürürlüğe girmesinin engellenmesidir.

HALK TEŞEBBÜSÜ

Halk tarafından belli bir sayıda imza toplanarak çıkarılması istenen kanunun mecliste görüşülmesidir. *Halkın kanun teklifinde bulunmasıdır.*

TEMSİLCİLERİN AZLI

Halkın seçtiği temsilciyi çalışmasından memnun kalmadığı durumlarda görevden almasıdır. ABD'nin bazı eyaletleri ile İsviçre'de kullanılmaktadır.

OSMANLI ANAYASAL GELİŞMELERİ

SENED-İ İTTİFAK
(1808)

Osmanlı tarihinde ilk kez devlet iktidarının sınırlandırılabilceği sened-i ittifak ile ortaya çıkmıştır.

- Sened-i ittifak anayasa değil anayasal belge niteliğindedir.
- Sened-i ittifak hukuki biçim olarak misak (sözleşme) niteliğindedir.

Sened-i İttifakın sonuçları

- Zayıflayan merkezi otoriteyi güçlendirmiştir.
- Vergi toplanmasına ilişkin emirlere uyma
- Sadrazama itaat
- Ayanların kendi toprakları dışına müdahalede bulunmaması
- Asker ocaklarının padişaha itaati
- Sadrazamın keyfi eylemlerinin sona ermesi
- Büyük ayanların küçük ayanlar üzerindeki egemenliklerinin tanınması.

TANZİMAT FERMANI
(1839)

Hukuk devletine geçişin ilk adıımıdır.

Tanzimat Fermanının getirdikleri

- Mali güce göre vergi alınması, Devlet harcamalarının kanuniliği ilkesi, Mülkiyet hakkı, Can ve mal güvenliği, Askere almada eşitlik
- Kanunun üstünlüğü, Eşitlik
- Müsadere yasağı
- Irz ve namus dokunulmazlığı
- Yargılanma hakkı
- Yargılanmanın aleniliği ilkesi

İSLAHAT FERMANI
(1856)

İslahat fermanının amacı Müslümanlar ile gayri Müslimler arasında eşitliğin sağlanmasıdır.

- Din değiştirme hakkı kabul edilmiştir.
- İslam dininden çıkmanın ölüm cezasıyla cezalandırılması usulüne son verilmiştir.
- Gayri Müslimlere devlet memuru olma hakkı tanınmıştır.
- Gayri Müslimlerden alınan cizye vergisi kaldırılmıştır.
- Gayri Müslimlerin temsil edilmesinin önü açılmıştır.

KANUN-İ ESASİ (1876)

- Çift meclisli yapı öngörülmüştür. Meclis-i Umumi Heyet-i Ayan ve Meclis-i Mebusan'dan oluşmaktadır. Yürütme organı ise Padişah ve Heyet-i Vükela'dan oluşmaktadır.
- Meclis-i Mebusan Heyet-i Vükela'ya karşı sorumlu değildir.
- Padişahın mutlak veto yetkisi bulunmaktadır.

1909 Değişiklikleri

- Kanun teklif etmek için padişahın izin alma şartı kaldırılmıştır.
- Padişahın mutlak veto yetkisi güçleştirici vetoya dönüştürülmüştür.
- Heyet-i Vükela padişaha karşı değil Meclis-i Mebusana karşı sorumlu hale gelmiştir. Meclis-i Mebusan güvensizlik oyu ile Heyet-i Vükelayı düşürebilecektir.
- Bakanların kolektif ve bireysel sorumlulukları kabul edilmiştir.
- Padişahın sürgün yetkisi kaldırılmıştır.
- Basına sansür yasağı getirilmiştir. Haberleşmenin gizliliği esası benimsenmiştir. Dernek kurma ve toplanma hakları tanınmıştır.

Kanun-i Esasi'de Düzenlenen hak ve Hürriyetler

- Vatandaşlık hakkı, Dilekçe hakkı, Kamu hizmetine girme hakkı, Genel ve özel eğitim hakkı, Basın hürriyeti, Din özgürlüğü, Kişi özgürlüğü, Kişi dokunulmazlığı, Konut dokunulmazlığı, Eşitlik ilkesi, Eziyet yasağı, İşkence yasağı, Müsadere yasağı, Kanuni hakim güvencesi, Mali güce göre vergi ilkesi, Şirket kurma hürriyeti

ANAYASA TARİHÇE

GENEL ÖZELLİKLER

1921 ANAYASASI

- Yumuşak ve çerçeve anayasadır.
- Meclis hükümeti sistemini benimsemiştir.
- Milli egemenlik ilkesi benimsenmiştir.
- Kuvvetler birliği ilkesi kabul edilmiştir.
- Yerinden yönetim ilkesi benimsenmiştir.
- Temel hak ve hürriyetlere yer verilmemiştir.
- Yargı düzenlenmemiştir.
- Seçimler 2 yılda bir yapılır.
- Seçimler savaş sebebiyle 1 yıl ertelenebilir.
- Vekiller seçildiği bölgeyi değil tüm milleti temsil eder.

1924 ANAYASASI

- Sert ve kazuistik anayasadır.
- Kuvvetler birliği görevler ayrılığını benimsemiştir.
- Anayasanın üstünlüğü ilkesini benimsenmiştir.
- Çoğunlukçu demokrasi anlayışını benimsemiştir.
- Yasama yorumundan bahseden tek anayasadır.
- Temel haklar ve hürriyetler konusunda tabi haklar anlayışını benimsemiştir. Fransız İnsan Hakları ve Yurttaşlık bildirgesinde ki doğal hak anlayışını felsefi açıdan benimsemiştir.
- Yargı düzenlenmiş ancak yüksek yargı düzenlenmemiştir.

DEĞİŞİKLİKLER

1921 ANAYASASI - 1923 DEĞİŞİKLİKLERİ

- Türkiye devletinin hükümet şekli Cumhuriyettir.
- Cumhurbaşkanı meclis içinden ve bir seçim dönemi için seçilir.
- Cumhurbaşkanı ihtiyaç duyarsa Bakanlar Kurulu'na başkanlık edebilir.
- Başbakan meclis üyeleri içinden Cumhurbaşkanı tarafından atanır.
- Bakanlar meclis üyeleri içinden Başbakan tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı tarafından meclis onayına sunulur.

1924 ANAYASASI DEĞİŞİKLİKLERİ

- 1928 – “Devletin dini islamdır.” ibaresi ile milletvekili yeminindeki vallahi kelimesi anayasadan çıkarılmıştır.
- 1930 – 1933 – 1934 kadınlara; belediye, muhtar ve ihtiyar heyeti ile genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.
- 1934 – Seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.
- 1937 – Atatürk'ün 6 ilkesi anayasaya girmiştir. (**Laiklik** ilkesi ilk kez Anayasa'ya girdi.)
- 1946 – Çok partili siyasal hayata geçilmiştir.
- 1946 – Tek dereceli seçim sistemi benimsenmiştir.
- 1950 – Gizli oy açık sayım ilkesi benimsenmiştir.

ANAYASA TARİHÇE

GENEL ÖZELLİKLER

1961 ANAYASASI

- Anayasaya başlangıç kısmı ve kenar başlıkları konulmuştur.
- Sosyal devlet, demokratik devlet ve insan haklarına dayanan devlet ifadeleri anayasada yer almıştır.
- Egemenliğin yetkili organlar eliyle kullanılacağı hükme bağlanmıştır.
- Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.
- Özerk kamu kuruluşları kurulmuştur.
- Seçim yargısı anayasallaştırılmıştır. (YSK anayasal kurum haline getirilmiştir.)
- Siyasi partilere anayasal güvence sağlanmıştır.
- Temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmıştır.
- Temel hak ve hürriyetlerin anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olmadan kanunla sınırlandırılması ve hakkın özüne dokunulmaması yer almıştır.
- Sosyal haklar düzenlenmiştir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı anayasal kuruluş haline getirilmiştir.
- Yüksek Hakimler Kurulu ile Radyo Televizyon Haber Alma İdaresi kurulmuş ve meslek kuruluşları anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.
- Bakanların milletvekili olma zorunluluğu kaldırılmıştır.
- Görev sırasında güven oylaması getirilmiştir.
- Sendika Kurma hakkı tanınmıştır.

1982 ANAYASASI

- Sert ve kazuistik anayasadır.
- Militan demokrasi anlayışını benimsemiştir.
- **Siyasi tıkanıklıkları giderici çözüm yolları öngörmüştür:**
 - CB'nin seçimleri yenileme yetkisi
 - TBMM ve CB seçimlerini düzenleyen hükümler

■ Geçiş dönemi öngörmüştür.

■ Az katılımcı demokrasi modelini benimsemiştir.

İLK KEZ 82 ANAYASASINDA YER ALAN HÜKÜMLER

- Cumhurbaşkanı tarafından OHAL ilan edilmesi, TBMM dışından Cumhurbaşkanı seçilebilmesi, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi,
- Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının MGK'ye başkanlık etmesi,
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, YÖK, Kamu Denetçiliği Kurumu, RTÜK, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Bilgi Edinme Hakkı
- Cumhurbaşkanının üniversitelere rektör seçmesi, Cumhurbaşkanının anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları geri göndermesi ve halkoyuna sunması, Cumhurbaşkanının OHAL Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarması,
- Yürütmenin hem yetki hem görev olarak düzenlenmesi,
- Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı.

ANAYASA TARİHÇE

GENEL ÖZELLİKLER

1971 -1973 DEĞİŞİKLİKLERİ

- Temel hakların kötüye kullanılmaması hükmüne bağlandı,
- Temel haklar için genel sınırlama sebebi düzenlendi,
- Memurların sendika kurma hakkı yasaklandı,
- Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verildi,
- Bakanlar Kurulu, kanuni sınırlar içinde vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin saptanmasında yetkili kılındı,
- AYİM ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu,
- Anayasa Mahkemesinin anayasa değişikliklerini sadece şekil yönünden denetleyebileceği hükmüne bağlandı,
- TRT'nin özerkliği kaldırıldı,
- Üniversitelerin özerkliği zayıflatıldı.

1924,1961 VE 1982 ANAYASASI ORTAK HÜKÜMLER

- Yasaların anayasaya aykırı olamayacağı,
- Yasama yetkisinin TBMM'ye ait olduğu ve bu yetkinin devredilemeyeceği,
- Milli egemenlik ilkesi,
- Milletvekillerinin tüm milleti temsil etmesi,
- TBMM başkanının milletvekili olma zorunluluğu,
- Milletvekillerinin kanun önerisinde bulunması.

1982 ANAYASASINA GİRİŞ GENEL ESASLAR

BAŞLANGIÇ HÜKÜMLERİ

- Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık, Atatürk milliyetçiliği, Atatürk medeniyetçiliği,
- Çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi, Milli egemenlik, Anayasa ve hukukun üstünlüğü, Hürriyetçi demokrasi, Kuvvetler ayrılığı, Laiklik,
- Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmez bütünlüğü, Yurtta sulh cihanda sulh ilkesi,
- Her Türk vatandaşının onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, Türk vatandaşlarının milli varlığa hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olması.

ÖZELLİKLER

- İlk kez 1961 anayasasında düzenlenmiştir.
- Başlangıç hükümleri anayasa metnine dâhildir. Kenar başlıkları dahil değildir.
- Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirtir.
- Başlangıçta belirtilen ilkeler değiştirilebilir.

GENEL ESASLAR	1. Devletin Şekli ■ Türkiye Devleti Cumhuriyettir.	2. Cumhuriyetin Nitelikleri ■ İnsan haklarına saygılı, ■ Atatürk milliyetçiliğine bağlı, ■ Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan ■ Demokratik Devlet ■ Lâik Devlet ■ Sosyal devlet ■ Hukuk Devleti	3. Devletin Bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti ■ Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. ■ Dili Türkçe'dir. ■ Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. ■ Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. ■ Başkenti Ankara'dır.	4. Değiştirilemeyecek Hükümler 1. Maddedeki devletin şekli cumhuriyettir 2. maddedeki cumhuriyetin nitelikleri 3. maddedeki devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti DEĞİŞTİRİLEMEZ.
	5. Devletin Temel Amaç ve Görevleri ■ Türk milletinin bağımsızlığını, bütünlüğünü ve ülkenin bölünmezliğini korumak, ■ Cumhuriyet ve demokrasiyi korumak, ■ Kişinin temel hak ve hürriyetlerini korumak, ■ Kişilerin ve toplumun refah huzur ve mutluluğunu sağlamak.	6. Egemenlik ■ Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti egemenliği, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.	7. Yasama ■ Yasama yetkisi Türk milleti adına TBMM'nindir.	8. Yürütme ■ Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından yerine getirilir.
	9. Yargı ■ Yargı yetkisi Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır	10. Kanun önünde eşitlik ■ Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. ■ Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.(2004) ■ Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. (2010 değişikliği) ■ Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. (2010 değişikliği) ■ Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. ■ Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.		11. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ■ Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. ■ Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ

LAİK DEVLET

DİN HÜRRİYETİ

- İnanç hürriyeti sınırsızdır. (Sert çekirdek hak)
- İbadet hürriyeti anayasanın 14. Maddesine aykırı olamaz.

DİN VE DEVLET
İŞLERİNİN AYRILIĞI

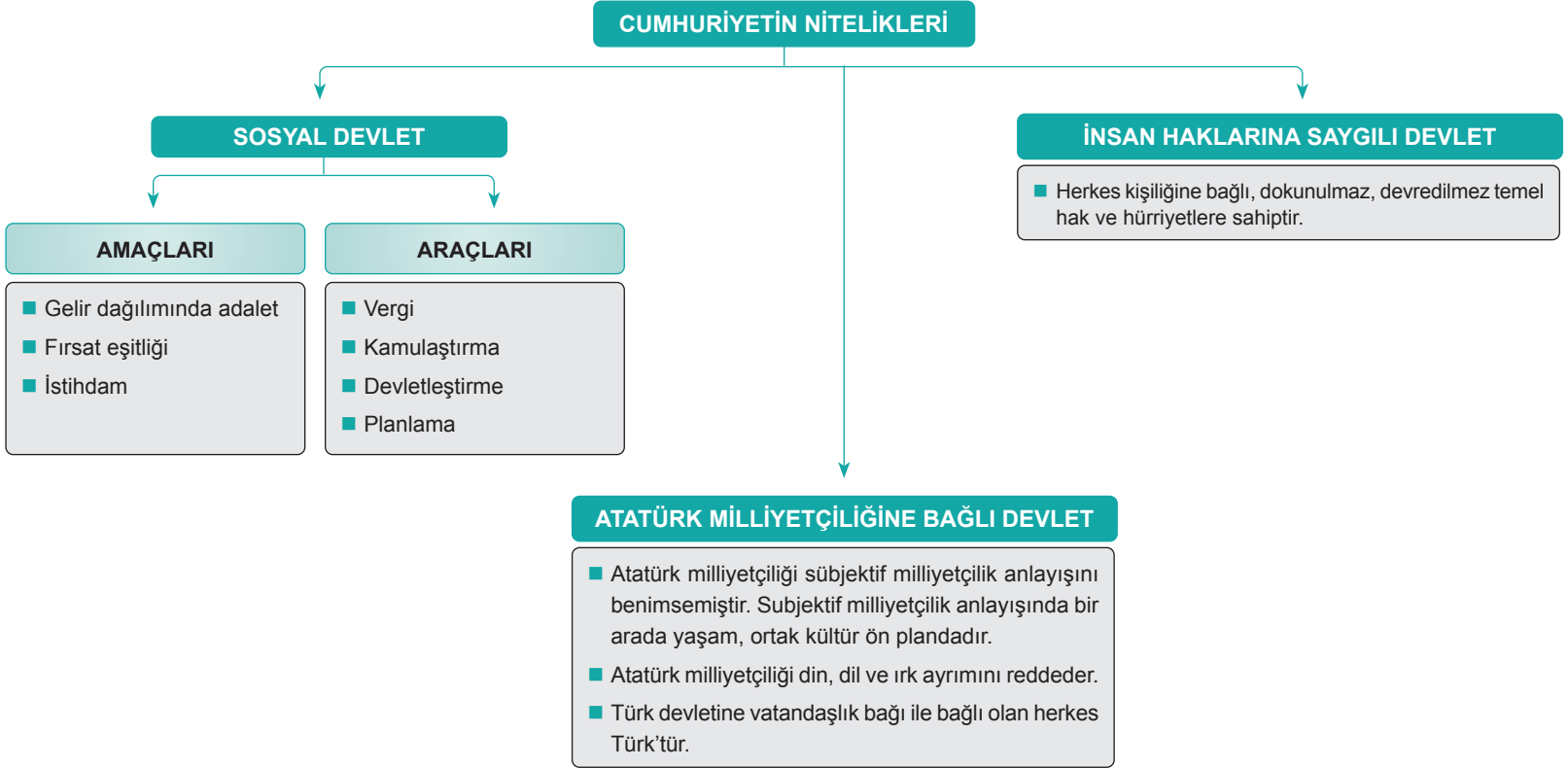
- Devletin resmi dini olmamalıdır.
- Devlet bütün dinlere eşit mesafede olmalıdır.
- Din kurumları ile devlet kurumları birbirinden ayrı olmalıdır.
- Hukuk kuralları din kurallarına uymak zorunda değildir.
- Devlet bütün din mensuplarına eşit davranmalıdır.

HUKUK DEVLETİ

- Temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmış olmalıdır.
- Kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyen yargısal mekanizmalar bulunmalıdır.
- İdarenin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenmelidir. (Kanuni İdare)
- Mahkemeler bağımsız ve tarafsız olmalı, kanuni hakim güvencesi bulunmalıdır.
- İdarenin mali sorumluluğu bulunmalıdır.
- Devlet faaliyetleri belirli olmalıdır.
- İdarenin yaptığı faaliyetler yargısal denetime tabi olmalıdır.

İDARENİN YARGI DENETİMİNE TABİ OLMAYAN İŞLEMLERİ

- Yüksek Askeri Şuranın kadrosuzluk nedeniyle emeklilik ve terfi işlemleri (AY)
- HSK'nin meslekten çıkarma hariç kararları (AY)
- Kamu görevlileri hakem kurulu kararları (AY)
- Spor federasyonlarının tahkim kurulu kararları (AY)
- Yargıtay Başkanlar Kurulu ve Büyük Genel Kurul kararları
- Danıştay Başkanlar kurulu kararları.

HAKLARIN SINIRLANDIRILMASI, DURDURULMASI

TEMEL HAK VE HÜR-
RİYETLERİN NİTELİĞİ
(12.MADDE)

Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

TEMEL HAKLARIN
SINIRLANDIRILMASI
(13.MADDE)

- Temel Haklar sadece kanunla sınırlanabilir.
- Hakkın özüne dokunulamaz.
- Ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.
- Sınırlama yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlanabilir. Genel sebeplerle sınırlama yapılamaz. (2001)
- Sınırlama Demokratik, laik toplum düzenine aykırı olamaz. (2001)
- Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine aykırı olamaz.
- Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

TEMEL HAKLARIN
DURDURULMASI
(15. MADDE)

- Savaş,
- Seferberlik,
- Olağanüstü hal-lerde

Milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir.

TEMEL HAKLARIN
KÖTÜYE KULLANILMAMASI
(14. MADDE)

- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.
- Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

SERT ÇEKİRDEK
HAKLAR (15.MADDE)

- Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz,
- Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz,
- Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez,
- Suçluluğu mahkeme kararı ile saptanınca kadar kimse suçlu sayılamaz.

TEMEL HAK VE ÖDEVLER

KİŞİNİN HAK VE HÜRRİYETLERİ - NEGATİF STATÜ HAKLARI

- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı
- Zorla çalıştırma yasağı
- Kişi hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği
- Konut Dokunulmazlığı
- Haberleşme hürriyeti
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce kanaat hürriyeti
- Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basın hürriyeti
- Süreli ve süresiz yayın hakkı
- Basın araçlarının korunması
- Kamu tüzel kişilerin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı
- Düzeltme ve cevap hakkı
- Demek kurma hürriyeti
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
- Mülkiyet hakkı ve Miras hakkı
- Hak arama hürriyeti
- Kanuni hâkim güvencesi
- Suç ve cezalara ilişkin esaslar
- İspat hakkı
- Temel hak ve hürriyetlerin korunması.

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR POZİTİF STATÜ HAKLARI

- Ailenin korunması ve Çocuk hakları
- Eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi
- Kıyılardan yararlanma
- Toprak mülkiyeti
- Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında Çalışanların korunması
- Kamulaştırma
- Devletleştirme ve Özelleştirme
- Çalışma ve sözleşme hürriyeti
- Çalışma hakkı ve ödevi
- Çalışma şartları ve dinlenme hakkı
- Sendika kurma hakkı
- Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı
- Grev hakkı ve lokavt
- Ücrette adalet sağlanması
- Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması
- Konut hakkı
- Gençliğin korunması
- Sporun geliştirilmesi ve tahkim
- Sosyal güvenlik hakkı
- Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler
- Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları
- Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması
- Sanatın ve sanatçının korunması
- Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırı

SİYASİ HAKLAR AKTİF STATÜ HAKLARI

- Türk vatandaşlığı
- Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı
- Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma
- Siyasi partilerin uyacakları esaslar
- Kamu hizmetine girme, Mal bildirim
- Vatan hizmeti
- Vergi ödevi
- Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

KİŞİNİN DOKUNULMAZLIĞI MADDİ VE MANEVİ VARLIĞI
(17. MADDE)

- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

İSTİSNA;

- Meşrû müdafaa hali,
- Yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi,
- Bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi,
- Bir ayaklanma veya isyanın bastırılması,
- Olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri
- Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.
- Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI
(18.MADDE)

- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Zorla Çalıştırma Sayılmayan haller;

- Hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar;
- Olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler;
- Ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları

KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

KİŞİ HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ (19.MADDE)

Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

İSTİSNALAR:

- Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi
- Bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması
- Bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi
- Toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi
- Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması

TUTUKLAMA (19.MADDE)

- Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.
- Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılınca kadar bildirilir.
- Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç **48 saat** ve toplu olarak işlenen suçlarda **en çok dört gün** içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal ve savaş hallerinde uzatılabilir.
- Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.
- Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ (20. MADDE)

Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

SINIRLAMA SEBEBİ

- Millî güvenlik,
- kamu düzeni,
- suç işlenmesinin önlenmesi,
- genel sağlık ve genel ahlâkın korunması,
- başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması.

KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI (2010 DEĞİŞKİLİĞİ)

- Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir.
- Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar.
- Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir.

KONUT DOKUNULMAZLIĞI
(21.MADDE)

Kimsenin konutuna dokunulamaz.

SINIRLAMA SEBEBİ

- Millî güvenlik
- Kamu düzeni,
- Suç işlenmesinin önlenmesi,
- Genel sağlık ve genel ahlâkın korunması,
- başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması.

HABERLEŞME HÜRRİYETİ
(22.MADDE)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

SINIRLAMA SEBEBİ

- Millî güvenlik,
- Kamu düzeni,
- Suç işlenmesinin önlenmesi, Genel sağlık ve genel ahlâkın korunması,
- Başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması.